

REPARTIZAREA FEMEILOR EVREICE DIN BACĂU LA MUNCA OBLIGATORIE ÎN VARA ANULUI 1944

*

THE DISTRIBUTION OF JEWISH WOMEN IN BACĂU TO COMPULSORY WORK IN THE SUMMER OF 1944

*

LA DISTRIBUTION DES FEMMES JUIFES DE BACĂU AUX TRAVAUX OBLIGATOIRES À L'ÉTÉ 1944

Drd. Nicuța-Minodora DRĂMBĂ¹

Rezumat: Una dintre măsurile antisemitice introduse în România, în 1941, care i-a afectat pe evrei, a fost obligativitatea prestării muncii de folos obștesc, denumită ulterior munca obligatorie. În urma ordinului 33, din 7 mai 1944, se introducea munca obligatorie și pentru femeile evreice din România. În orașul Bacău, în vara anului 1944, femeile evreice au fost repartizate la mai multe instituții, cele mai importante fiind Spitalul 3 Campanie, Spitalul 10 Campanie, Spitalul "Crucea Roșie", Prefectura Bacău și Judecătoria Bacău.

Cuvinte cheie: Bacău, 1944, evrei, munca obligatorie, femei.

*

Abstract: One of the anti-Semitic measures introduced in Romania in 1941, which affected Jews, was the obligation to perform public work, later called compulsory labor. Following to the order 33 of May 7, 1944, compulsory work was introduced also for Jewish women in Romania. In the city of Bacău, in the summer of 1944, Jewish women were assigned to several institutions, the most important being the Campania Hospital 3, the Campania Hospital 10, the "Red Cross" Hospital, Bacău Prefecture and Bacău Court.

Keywords: Bacău, 1944, Jews, compulsory labor, women.

*

Résumé: L'une des mesures antisémites introduites en Roumanie en 1941, qui affectait les Juifs, était l'obligation d'effectuer des travaux publics, appelés plus tard travail obligatoire. À la suite de l'ordonnance 33 du 7 mai 1944, le travail obligatoire a également été introduit pour les femmes juives en Roumanie. Dans la ville de Bacău, à l'été 1944, des femmes juives ont été obligées à travailler à plusieurs institutions, les plus importantes étant l'hôpital Campania 3, l'hôpital Campania 10, l'hôpital "Croix-Rouge", la préfecture de Bacău et le tribunal de Bacău.

Mots clés: Bacău, 1944, Juifs, travail obligatoire, femmes.

Prin Decretul - lege nr. 1403 din 14 mai 1941, se organiza munca națională sub forma muncii de folos obștesc, care urma să asigure o forță de muncă ieftină, pentru bărbații și femeile între 20-57 de ani: „Art. 1- Munca este o îndatorire a poporului român. Fiecare locuitor al țării este obligat să servească interesele generale ale Statului Român, îndeplinind o meserie în cadrul îndeletnicirilor individuale sau de folos obștesc”². Aceasta este doar una dintre legile antisemitice din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, iar Alexandru Florian vorbea despre munca obligatorie impusă evreilor ca „un limbaj eufemistic al Holocaustului”³.

¹Școala Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; profesor de istorie la Școala Gimnazială Nr. 1 Orbeni, județul Bacău.

²Anca Bărbulescu (editor), Alexandru Florian (editor), Alexandru Climescu, Laura Degeratu, *Munca obligatorie a evreilor din România. Documente*, Iași, Polirom, 2013, document 6, pp. 73-77.

³*Ibidem*, pp. 13-30.

În anul următor, prin Decretul-lege nr. 2068 din 20 iulie 1942, termenul „munca în folos obștesc” este înlocuit cu cel de „munca obligatorie”⁴.

În anul 1944, prin ordinul 33 din 7 mai dat de Armata a IV-a, Stat Major I, din ordinul Mareșalului Ion Antonescu, se stabileau următoarele: „Toți evreii bărbați și femeii valizi între 15 și 55 ani de pe teritoriul Armatei, corpurilor de Armată și Etape vor fi luați prin comunitățile evreiești respective și puși la munca obligatorie, pentru lucrări de utilitate militară (șosele, tranșee, șanțuri anti-car, poduri, etc) ... De asemenea vor putea fi exceptate femeile cu copii mici și cele gravide”⁵.

La scurt timp, prin ordinul 54/A din 19 mai 1944 dat de Armata a IV-a, Stat Major, comunitățile evreiești urmau a fi consultate cu privire la stabilirea muncii obligatorii a femeilor, iar „femeile evreice nu vor fi întrebuințate decât la munci potrivit pregătirii lor, în spitale și instituții, la spălătul rufelor, repararea echipamentului sau rufăria răniților și alte munci de asemenea natură, unde folosul muncii lor poate fi mai de valoare decât la muncile grele de pământ”⁶.

Având în vedere legislația de mai sus, în vara anului 1944, începea munca obligatorie a femeilor evreice din Bacău, dar și din întreaga țară. Comandantul Cercului Teritorial Bacău transmitea adresa nr. 2972 din 02 iunie 1944 către Comunitatea evreilor Bacău, care făcea referire la ordinul M.U. nr. 15947 din 02 iunie 1944 privind obligativitatea prestării muncii obligatorii de către femeile evreice, care urmau să se prezinte, de îndată, la următoarele instituții⁷:

1. La Spitalul 3 campanie:
 - 4 femei pentru călcat rufele
 - 4 lingereșe⁸
 - 14 femei pentru curățenia localului
2. La Spitalul 10 Campanie:
 - 10 femei lingereșe
 - 10 femei spălătoreșe
 - 10 femei pentru curățenie
3. La Spitalul Crucea Roșie Z.I. I 26:
 - 3 femei lingereșe
 - 3 femei bucătăreșe
 - 3 femei spălătoreșe
 - 1 femeie dactilografă
 - 2 secretare
 - 12 femei de serviciu.

Femeile evreice care au fost repartizate la Spitalul 3 Campanie ca spălătoreșe au fost remunerate cu câte 300 de lei pe zi pentru 5 zile efectuate la această instituție, în perioada 30 mai – 3 iunie 1944, iar această situație este prezentată în tabelul următor⁹:

Nr. ctr.	Numele și prenumele	Domiciliul	Numărul de zile	Tarif pe zi	Total
1	Marcovici Clara	Basarabiei 18	5	300	1500

⁴Ibidem, document 83, pp. 264-265.

⁵Ibidem, document 225, pp. 496-497; Ottmar Trașcă, „Chestiunea evreiască” în documentele militare române. 1941-1944, Iași, Institutul "Elie Wiesel", Editura Institutul European, 2010, document 423, pp. 839-841.

⁶Anca Bărbulescu (editor), Alexandru Florian (editor), Alexandru Climescu, Laura Degeratu, *op. cit.*, document 227, pp. 498-499; Ottmar Trașcă, *op. cit.*, document 435, pp. 860-861.

⁷SJAN Bacău, *fond Comunitatea evreilor din Bacău*, dosar 22/1944, f. 1.

⁸Termenul este folosit în corespondența dintre Cercul Teritorial Bacău și Comunitatea evreilor din Bacău.

⁹Idem, dosar 27/1944, f. 411.

2	Korembaum Roza	Mir. Costin	10	5	300	1500
3	Marcus Roșela	Mir. Costin	13	5	300	1500
4	Schwartz Fany	Lecca	239	5	300	1500
5	Bety Saim	Marconi	3	5	300	1500
6	Kurtzberg Paula	Basarabiei	18	5	300	1500
7	Ghidale Adela	Mir. Costin	13	5	300	1500
8	Fany David	Domnească	40	5	300	1500
9	Weintraub Fany	Iul. Hașdeu	20	5	300	1500
10	Strusberg Roșela	Mircea	42	5	300	1500
11	Saraga Maly	Mircea	42	5	300	1500
12	Dascălu Cerna	And. Mureșeanu	10	5	300	1500
13	Avram Lora	Reg. Ferdinand		5	300	1500
14	Altstein Ety	Mir. Costin	14	5	300	1500
15	Weintraub Jeana	Iul. Hașdeu	20	5	300	1500
16	David Rifca	Domnească	40	5	300	1500
TOTAL Lei						24000

Președintele Comunității de evrei din Bacău transmitea, la data de 5 iunie 1944, către Spitalul 3 Campanie, un tabel nominal cuprinzând femeile repartizate către această instituție¹⁰: 4 lingere, 2 femei pentru călcat rufe și 16 femei pentru curățenia localului.

Tabel nominal cu femeile evreice repartizate în cadrul muncii obligatorii la Spitalul 3 Campanie, conf. Ord. M.U. Nr. 15947/1944¹¹, dar și cu dispozițiile Cercului Teritorial Bacău nr. 2973 din 2 iunie 1944:

Ocupația	Nume și prenume	Bacău, strada, numărul
pentru călcat rufe	1. Aizic Rașela	str. Calea Domnească 34
	2. Abramovici Hilda	str. Ardealului 13
lingere	1. Talic Golda	str. Lecca
	2. Schwartz Posa	" A. Mureșeanu 16
	3. Ițic Haia	" Lecca 238
	4. Roza Ancel	" " 190
pentru curățenie	1. Marcovici Clara	str. Basarabiei 18
	2. Korambaum Roza	" Miron Costin 10
	3. Marcus Roșela	" Miron Costin 13
	4. Schwartz Fani	" Lecca 239
	5. Bety Saim	" Marconi 3
	6. Kurtzberg Paula	" Basarabiei 18
	7. Ghidale Adela	" Miron Costin 13
	8. Fany David	" Domnească 40
	9. Weintraub Fany	" Iulia Hașdeu 20
	10. Strusberg Roșela	" Mircea 42
	11. Saraga Maly	" " 42
	12. Dascălu Cerna	" A. Mureșeanu
	13. Avram Lora	" Reg. Ferdinand 5
	14. Altstein Ety	" Miron Costin 14
	15. Weintraub Jeana	" Iulia Hașdeu 20
	16. David Lora	" Domnească 40.

¹⁰Idem, dosar 22/1944, f. 2.

¹¹Ibidem, f. 3.

La aceeași dată, președintele comunității din Bacău, I. Manașcu, informa Spitalul 10 Campanie cu privire la numele celor 30 de femei evreice repartizate: 10 lingere, 10 femei pentru curățenia localului și 10 femei spălătorese¹². Pentru fiecare zi lucrată, comunitatea evreilor plătea fiecărei evreice suma de 300 lei, după cum reiese dintr-un tabel nominal cu sumele plătite până la 17 iunie 1944 pentru femeile repartizate la Spitalul 10 Campanie¹³.

Tabel Nominal al femeilor evreice repartizate în cadrul muncii obligatorii la Spitalul 10 Campanie, conf. Ord. M.U. nr. 1547/1944¹⁴:

Ocupația	Nume și prenume	Bacău, strada, numărul
lingere	1. Clara Davidovici	Str. Neagoe Vodă
	2. Talic Tilia	" Domnească 18
	3. Godștein Mina	" Marconi 3
	4. Dascăl Eva	" Plevnei
	5. Dorina Lupu	" Lecca 259
	6. David Hava	" Gen. Averescu
	7. Harabagău Dora	" Scheia 1
	8. Iulius Fani	" Bulev. Carol 3
	9. Iosif Golda	" Lecca 213
	10. Lerner Dorina	" " 205
pentru curățenie	1. Solomon Haia	str. Florilor 10
	2. Brill Bela	" Neagoe Vodă 66
	3. Crețu Matilda	" Cremenea 24
	4. Telerman Feiga	" Mircea 28
	5. Bercu Slima	" Desp. Vodă 7
	6. Bernștein Ana	" Lecca 144
	7. Brana Herșcu	" Opanez 5
	8. Bercovici Beti	" Berăriei 40
	9. Faibiș Beti	" Miron Costin 22
	10. Pascal Surica	" Reg. Elisabeta 22
spălătorese	1. Campfer Ghizela	str. Lecca 194
	2. Guttman Adela	" " 215
	3. Marcovici Leia	" Bârladului 3
	4. Solomonovici Toni	" Iulia Hașdeu 26
	5. Schwartz Roza	" Bulev. Carol 35
	6. Veiss Dorina	" Lecca 49
	7. Mahalu Brana	" Poștei 105
	8. Kaufman Sofia	" Florilor 8
	9. Avram Clara	" Mircea 28
	10. Bercovici Ghizela	" St. cel Mare 29

Un număr de 24 femei au fost repartizate, în data de 5 iunie 1944, către Spitalul „Crucea Roșie” Z.I. 126, cu următoarele ocupații: 3 lingere, 3 bucătăre, 3 spălătorese, 12 femei de serviciu, 1 dactilografă, 2 secretare¹⁵. Numele acestora sunt consemnate în următorul Tabel Nominal de femei evreice repartizate în cadrul muncii obligatorii la Spitalul „Crucea Roșie” Z.I. 126, conf. Ord. M.U. nr. 1547/1944¹⁶:

¹²Ibidem, f. 4.

¹³Idem, dosar 28/1944, f. 103, 429.

¹⁴Idem, dosar 22/1944, f. 5.

¹⁵Ibidem, f. 6.

¹⁶Ibidem, f. 7.

Ocupația	Nume și prenume	Bacău, strada, numărul
dactilografă	1.Sonia Haifler	str. General Prezan 7 bis
secretare	1.Bernștein Margareta	str. General Prezan 7 bis
	2. Schverta Clara	" Reg. Ferdinand 117
lingerese	1.David Paulina	Str. Drăgoimu 2
	2. David Ana	" " 2
	3. Herșcu Clara	" Precista 18
bucătărese	1.Godin Beca	Str. Reg. Maria 88
	2. Fuchs Liza	" Neagoe Vodă
	3.Simon Rebeca	" Aurel Vlaicu 5
spălătorese	1. Clara Sapse	str. Cost. Negri 17
	2. Vrednic Nuța	" Florilor 9
	3. Moise Estera	" Lecca 189
femei serviciu	1. Reifel Matilda	str. Martin Horia 9 (șefă)
	2. Serer Fani	str. Lecca 184
	3.Ursu Dina	" Basarabiei 18
	4. Nadler Goldina	" 4 August 1
	5.Zisu Ghizela	" Precista Nr. 2
	6. Leibu Ana	" Miron Costin 14
	7. David Roșela	" C. Domnească 40
	8. Carolina Brandt	" Mircea 40 (bucătăreasă)
	9. Ițic Sura	" Șt. cel Mare 92
	10. Sura Ușer	" Neagoe Vodă 12
	11. Ițic Rica	" Șt. cel Mare 92
	12. Veiss Paulina	" Neagoe Vodă 32

Către Prefectura Bacău erau repartizate la munca obligatorie, la data de 6 iunie 1944, 20 de femei, iar dintre acestea 2 erau dactilografe, 3 secretare și 15 femei de serviciu¹⁷, numele acestora regăsindu-se în tabelul de mai jos¹⁸:

Ocupația	Nume și prenume	Bacău, strada, numărul
Dactilografe	Veiaman Lora	str. Sf. Neclui
	Iuster Lidia-Suzana	str. Bogdan Voievod 33
Secretare	Farcasș Clara	str. Ioniță Sturdza 43
	Soicher Dora	" Traian 44
	Ioinovici Harieta	" A. Mureșeanu 13
Femei de serviciu	Fuchs Liza	str. Neagoe Vodă 1 (șefă)
	Veiss Paulina	str. Neagoe Vodă 32
	Nuța Vrednic	" Florilor 9
	Leibu Ana	" Miron Costin 14
	Serer Fani	" Lecca 184
	Estera Moise	" " 189
	Godin Beca	" Reg. Maria 88
	Ursu Dina	" Basarabiei 18
	Simca Rebeca	" A. Vlaicu 5
	Carolina Avram	" Mircea 40 (bucătăreasă)
	Nadler Goldina	" 4 August 1
	Ițic Sura	" St. cel Mare 92
Ițic Rica	" Șt. cel Mare 92	

¹⁷Ibidem, f. 8.

¹⁸Ibidem, f. 9.

	Sura Ușer	" Neagoe Vodă 12
	David Roșela	" C. Domnească 40

Pentru activitatea efectivă prestată, femeile repartizate la Prefectura Bacău primeau din partea comunității evreiești suma de 250 de lei¹⁹ pentru o zi de muncă, în timp ce femeile repartizate la Spitalul 3 Campanie primeau 300 lei zilnic²⁰. La Spitalul 10 Campanie, în perioada 11-15 iulie 1944, plata s-a făcut diferit, unele femei fiind plătite cu 200 lei pe zi, iar altele cu 300 lei²¹.

La data de 7 iunie 1944, Președintele comunității evreiești din Bacău transmitea Cercului Teritorial Bacău o listă cu femeile repartizate la următoarele instituții²²:

- Spitalul 3 Campanie – 22 femei;
- Spitalul 10 Campanie – 30 femei;
- Prefectura Județului Bacău – 21 femei;
- Spitalul Z.I. 126 – 5 femei;
- Idem – 18 femei (retrimise).

În data de 15 iunie 1944, un număr de 10 femei evreice din Bacău erau repartizate pentru munca obligatorie la Spitalul 3 Campanie²³:

1. Cerbu Sina - str. Precista 43
2. Grimberg Ghizela - str. Cremenea 24
3. David Rifca – str. Domnească 40
4. Iosefschn Beti – str. Poștei 30
5. Bruger Surica – str. C. Negri 2
6. Bondar Ana – str. Șt. cel mare 10
7. Moscovici Fani – str. Lecca 239
8. Mantel Malca – str. Opanez 11
9. Mucenic Matilda – str. Basarabiei 56
10. Strul Lupu Liza – str. Basarabiei 12.

Potrivit ordinului nr. 905/22 iunie 1944 emis de către Prefectura Bacău și transmis Comunității evreiești din Bacău, femeile evreice urmau a fi folosite pentru munca obligatorie doar în „*orașe, la spitale, croitorie, curățenie, spălătorie, străzi*”²⁴.

Femeile care solicitau scutire urmau a fi avizate doar de către conducerea comunității evreiești din Bacău²⁵. De asemenea, un număr de 107 femei au fost căutate la domiciliu și nu au fost găsite de către reprezentanții Cercului Teritorial Bacău²⁶.

Prin adresa nr. 5520/25 iunie 1944 transmisă de Cercul Teritorial Bacău și înregistrată cu nr. 2642 din 29 iunie 1944 de către Comunitatea evreilor din Bacău, era anexată o copie după ordinul Armatei a IV-a nr. 250610/1944 privind repartizarea femeilor evreice la Consiliul de Patronaj Bacău²⁷.

La data de 2 iulie 1944, Comunitatea evreilor trimitea către Judecătoria Bacău numele celor două femei repartizate la această instituție: Moscovici Surica, Bacău, str. Ioniță Sturdza nr. 54 pentru lucrări birou și Kurtsberg Eva, str. Basarabiei, nr. 13, ca femeie de serviciu²⁸.

¹⁹Idem, dosar 28/1944, f. 110, 431; dosar 29/1944, f. 240; dosar 30/1944, f. 392.

²⁰Ibidem, f. 169.

²¹Idem, dosar 30/1944, f. 107.

²²Idem, dosar 1/1944, f. 125.

²³Idem, dosar 22/1944, f. 10.

²⁴Ibidem, f. 16.

²⁵Ibidem, f. 19.

²⁶Ibidem, f. 25-27.

²⁷Idem, dosar 1/1944, f. 158.

²⁸Idem, dosar 22/1944, f. 18.

Începând cu 11 iulie 1944, la Spitalul 10 Campanie erau repartizate pentru munca obligatorie un număr de 24 femei evreice²⁹:

Nume și prenume	Bacău, strada, numărul	Ocupația
Steinbock Matilda	str. Lupașcu 5	șefă
Veintrub Tomi	" Logofăt Tăutu 18	lingereasă
Siber Frida	" Aurel Vlaicu 7	"
Veisseman Lișa	" Ștefan cel Mare 47	"
Nadler Elza	" Miron Costin 13	"
Bercovici Eti	" Lecca 6	femeie de serviciu
Rotenștein Seiva	" Cremenea 2	idem
Kaimovici Estera	" " 24	"
Serer Adela	" Lecca 184	"
Cohn Slima	" " "	"
Herșcovici Leia	" " 219	"
Sameș Malia	" Negel 13	"
Abramovici Eti	" Oltea D-nei 40	"
Brigher Beti	" Hotinului 2	"
Iuster Maria	" Reg. Elisabeta 18	"
Davidovici Clara	" Neagoe Vodă 67	"
Moise Rifca	" Plevnei 24	"
Moise Ana	" C Bârladului 85	"
Bernștein Ana	" Lecca 144	"
Zilberbuș Rebeca	" Precista 41	"
Blumenfeld Rebeca	" Poștei 63	"
Moise Sofica	" Mureșanu 2	"
Soicher Rifca	" Poștei 90	"
Abel Ana	" Plevnei 4	lingereasă

Alte 33 de femei erau repartizate începând cu aceeași dată, 11 iulie 1944, la Spitalul 3 Campanie, pentru efectuarea muncii obligatorii³⁰.

Dintr-o adresă transmisă la data de 15 iulie 1944, către Crucea Roșie Bacău, aflăm numele celor șase femei repartizate pentru munca obligatorie³¹:

1. Grimberg Floreta din Bacău str. Poștei 27 – croitoreasă
2. Grimberg Rifca " str. Lecca 173 – croitoreasă
3. David Ana " " Drăgoianu 2 – lingereasă
4. Marcus Fany " " Miron Costin 13 – femeie de serviciu
5. Dascălu Cerna " " A. Mureșeanu 10 – idem
6. Saim Bety " " Marconi 3 - idem.

La Spitalul 3 Campanie au fost repartizate, la data de 16 iulie 1944, șapte femei evreice din Bacău³²:

1. Ambros Clara str. Beniamin Costache nr. 4 femeie de serviciu
2. Rolender Leia " Aurelian Nr. 3 idem
3. Guttman Roșela " Lecca 215 "
4. Ghizela David " Miron Costin 2 "
5. Herșcu Clara " Precista Nr. 8 "

²⁹Ibidem, f. 29.

³⁰Ibidem, f. 31.

³¹Ibidem, f. 36.

³²Ibidem, f. 37.

6. Rotenștein Zina " Cremenea 2 "

7. Solomonovici Dina str. Neagoe Vodă " .

La data de 13 august 1944, au fost repartizate 34 de femei evreice către Spitalul 3 Campanie, care urmau să le înlocuiască pe celelalte femei trimise acolo pentru munca obligatorie, începând cu data de 14 august 1944³³.

Potrivit unei informări adresate Comunității evreilor din Bacău de către un membru al acesteia, la munca obligatorie s-au prezentat 2300 femei, din 4200 cât erau trecute în listele oficiale, cele mai multe fiind din rândul femeilor sărace: „... *Sunt încadrate numai femeile nevoiașe care de teama sancțiunilor au înțeles să se prezinte la toate apelurile și toate chemările. Niciuna din femeile care dispar și care au înțeles să nu se prezinte nici în rândul trecut nici de astă dată nu au fost încadrate (...)* Putem spune că sunt sancționate cele supuse muncii și regimului impus femeilor de autorități și scutite cele recalcitrante. O mai mare anomalie și nedreptate veți aprecia că nu se poate (...) În concluzie situația (...) este haotică și compromițătoare prin aspectul grav pe care o capătă problema de mai sus”³⁴.

Comunitatea evreilor din Bacău a realizat recensământul populației evreiești feminine din oraș și a consemnat în registre datele femeilor repartizate la muncă, precum și a celor scutite³⁵.

Toate femeile evreice între 15 și 55 ani trebuiau să presteze munca obligatorie, având termen 15 august pentru ridicarea dovezilor în acest sens, iar cele care nu se prezentau erau numite recalcitrante³⁶.

La 30 august 1944, prin nota nr. 523114 a Marelui Stat Major, Secția I, Biroul 10, se desființau detașamentele de evrei locale și exterioare³⁷, instrucțiune detaliată prin Ordinul Marelui Stat Major, Secția 1, nr. 523345 din 11 septembrie 1944, prin care: „I. - *Toate detașamentele de evrei de pe teritoriu (locale și exterioare) inclusiv cele pentru A.P. și de la comandamentele și unitățile militare se desființează imediat*”³⁸.

Bibliografie

SJAN Bacău, *fond Comunitatea evreilor Bacău*, dosar 1/1944, 8/1944, 22/1944, 27/1944, 28/1944, 29/1944, 30/1944, 54/1944, 56/1944, 57/1944.

Bărbulescu, Anca (editor), Florian, Alexandru (editor), Climescu, Alexandru, Degeratu, Laura, *Munca obligatorie a evreilor din România. Documente*, Iași, Polirom, 2013.

Trașcă, Ottmar, „*Chestiunea evreiască*” în *documentele militare române. 1941-1944*, Iași, Institutul „Elie Wiesel”, Editura Institutul European, 2010.

³³*Ibidem*, f. 58.

³⁴*Ibidem*, f. 64.

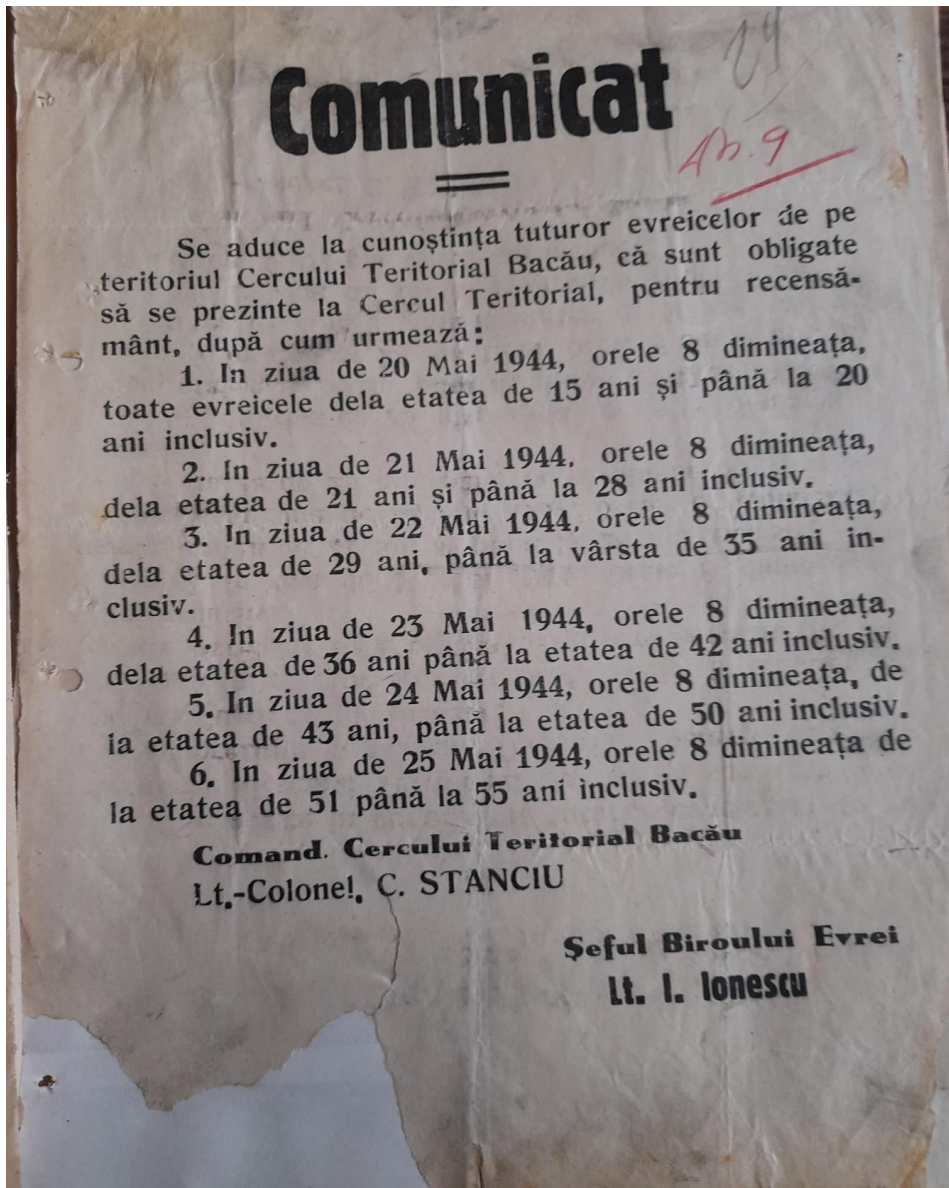
³⁵*Idem*, dosar 57/1944, f. 1-198. Repartizări generale M.O.F.; Biroul M.O. F.- Registru matricol, dosar 56/1944, f. 1-101 (recensământul femeilor se realiza în funcție de anul nașterii, fiind împărțite în contingente); dosar 54/1944, f. 1-101-registru ctg. 1930-1935, ce cuprindea femeile născute în perioada 1908-1913.

³⁶*Idem*, dosar 22/1944, f. 66.

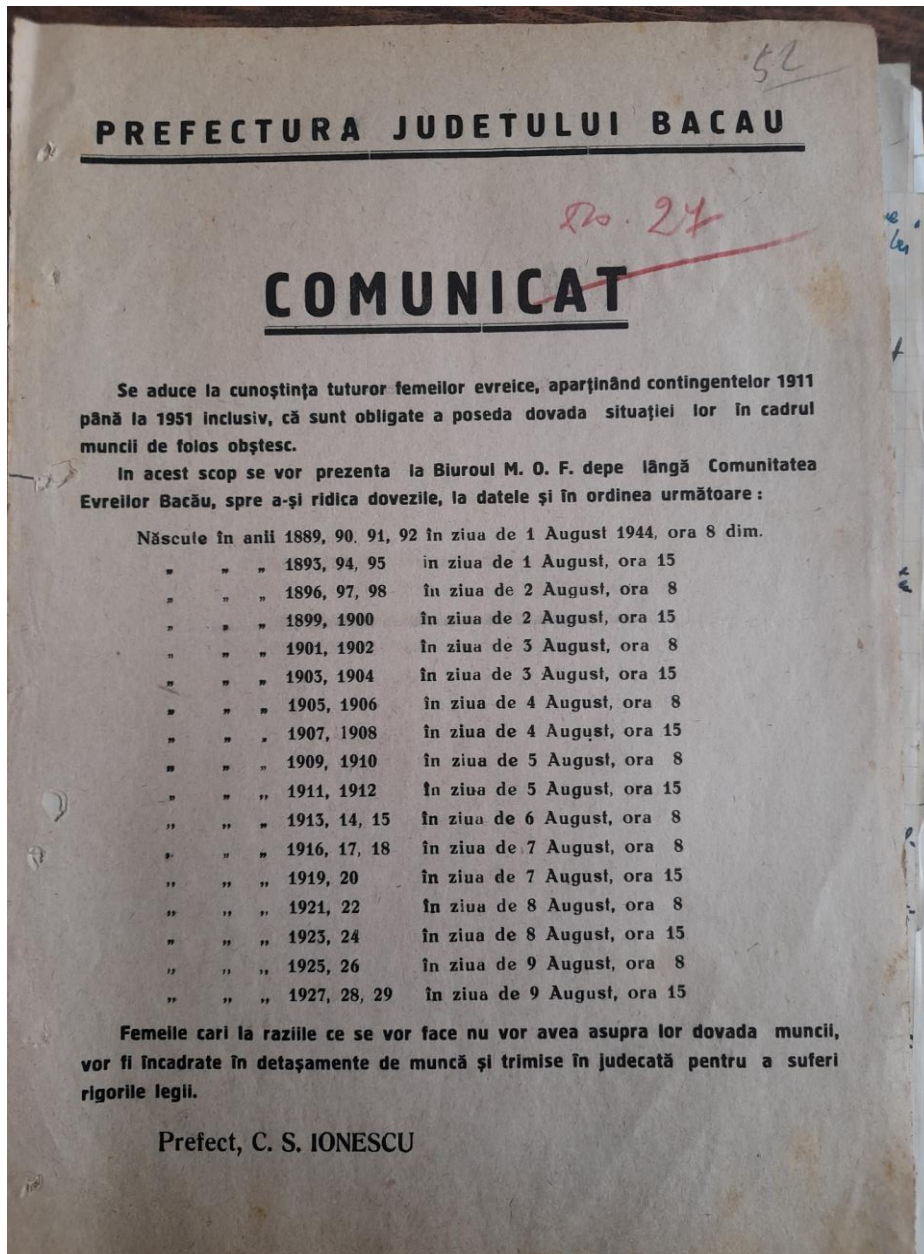
³⁷ Anca Bărbulescu (editor), Alexandru Florian (editor), Alexandru Climescu, Laura Degeratu, *op. cit.*, document 240, pp. 515-516.

³⁸*Ibidem*, document 243, pp. 519-520.

Anexe



SJAN Bacău, *fond Comunitatea evreilor Bacău*, dosar 8/1944, f. 29.



SJAN Bacău, fond Comunitatea evreilor Bacău, dosar 22/1944, f. 52.